

d o p i s n a t e o l o g i j a

UVODNI TEČAJ “PUT”

Pismo I

1. VJEROVATI DANAS

“Vjera je na svijet donijela ne samo smisao nego i radost.”

(A. de Saint-Exupéry)

“Čovjekove granice jesu vrata Božja.”

(G. von Le Fort).

Pristup

- + Ovo ste pismo uzeli u ruke s nekom nakanom. Pokušajte si posvijestiti što od njega očekujete.
- + Zamislite se u svoju bližu i daljnju okolicu: Koja pitanja, želje i potrebe određuju svijet u kojem živite?
- + Koje značenje u tome ima vjera?
- + Što o Crkvi sude ljudi koje poznate?

Sažetak i pregled

Ovo pismo jest neke vrste uvertira u naš uvodni tečaj. U nekoliko poteza treba prikazati situaciju čovjeka koji danas razmišlja o vjeri. Može li mu kršćanska vjera, koju izlaže ovaj tečaj, dati odgovor na pitanja i probleme s kojima se suočujete?

U ovom pismu želimo u glavnim potezima odrediti mjesto čovjeka koji razmišlja o svojoj vjeri.

1.1 VJERNIK I NJEGOV SVIJET

1.1.1 Svijet u kojem živimo – svijet ljudi

Svijet i
čovjek

Ova razmišljanja – ni izdaleka potpuna – htjela bi čitatelja potaći da se kritički suoči sa situacijom svijeta u kojem se upravo nalazi. Pogledajte dobro oko sebe: Svijet nije nedodirnut prirodni; on posvuda pokazuje tragove čovjeka, njegove uljudbe i tehnike. Promotrimo unatrag razvitak čovječanstva: čovjek je uvijek svojim razumom i tehničkim sposobnostima nastojao stvoriteljski promijeniti prirodu u svoju korist.

Znanost

Znanost – čovjekova šansa i ograničenje

Znanstvenim istraživanjem svijeta čovjek dobiva sve više vlasti nad njim. Golemi napredak modernih znanosti posljednjih stoljeća upućuje nas na veličinu čovjekove umne darovitosti. Ali upravo istraživanje makrokozmosa i mikrokozmosa daje nam nazrijeti kako je svijet beskrajno dubok. U njemu nazrijevamo tajnu koju naš um nikad neće moći do kraja istražiti. I svijet čovjeku izmiče upravo u onoj mjeri u kojoj mu po znanosti postaje pristupačniji.

Tehnika

Tehnika – čovjekova moć i bespomoćnost

Slično se događa i na području tehnike: i ona mijenja prirodu. Više svijet ne možemo ni zamisliti bez tehničkih tekovina. Moderna su sredstva priopćavanja stvorila nove mogućnosti susreta i dodira ljudi. Tehnika je promijenila životni standard većine ljudi; mnoga je pusta područja učinila obradivima; otvorila je nove izvore energije i bolje iskoristila dosadašnje itd. Ipak ona sa sobom nosi samo ugodnosti. "Htio bih da više ne budu slobodni duhovi koje sam zazivao." Ta poznata izreka čarobnjakova naučnika najbolje odražuje sadašnju situaciju. Nakon fanatizma napretka posljednjih godina svijet kao da počinje trijezniti. Sve je uočljivije naličje naglog razvoja znanosti i istraživanja: čovječanstvu prijeti zagađenost okoliša, opasnost atomske zagađenosti, napuštanje blagostanja, sve veća nezaposlenost i dr. Suvremena tehnika pruža čovjeku mogućnost da uništi sebe, čak cijelo čovječanstvo pa čak i velik dio kozmosa. I čovjek stoji bespomoćan pred tim razvojem. Mnoge taj razvoj ispunja i dubokim strahom.

Ma kako različito procjenjivali situaciju svijeta, mi ni u kojem slučaju ne možemo iz nje. Rođeni smo i uronjeni u ovaj svijet. On određuje naše postojanje. Smijemo uživati plodove napora, rada i iskustva mnogih ljudi prije nas, ali mi nosimo i teret, pa i krivnju, što leži na tom svijetu.

1.1.2 Suvremeni stil života – zapreka ili šansa vjere?

Životni stil

Tekovine sadašnjega razvitka zanimaju nas najneposrednije onda kad izravno utječu na čovjekov životni stil.

Prilika za razvoj osobnosti

Osobnost

Životni stil našega sadašnjega poslovnoga i potrošačkoga društva pruža pojedincima mnogo mogućnosti da svoj život oblikuje svjesnije i osobnije. Čovjek pozna veći prostor slobode nego prije. Zna da je upućen na samoga sebe i u pogledu oblikovanja svoga života i u pogledu odgovornosti za druge. Ta situacija traži preorijentaciju: čovjek mora drukčije shvatiti samoga sebe. To pak ne biva uvijek bez problema.

Prošlim je naraštajima autoritet države i Crkve pokazivao kako treba da se ponašaju u pojedinim situacijama. Danas je to drukčije: čovjek sam odlučuje. Čovjekovo nastojanje da bude osobno odgovoran otvara šanse, ali skriva u sebi i opasnosti.

Prosvjetiteljstvo i oslobođenje

"Prosvjetiteljstvo" kao pozadina današnje situacije

To nastojanje mnogih ljudi da se oslobode svega što ih izvana određuje i preuzima njihove odgovornosti ima svoje pretpostavke. One su duboko ukorijenjene u onom značajnom novovijekom razdoblju koje se zove "prosvjetiteljstvo". U starini i srednjem vijeku čovjek se pretežno uklapao u poredak na koji je u životu naišao (priroda, država, Crkva itd.). U novom je vijeku čovjek kao nikada dosad otkrio i uspostavio svoju moć nad prirodom i predajom. Zbog toga pokušava aktivno i odlučno služiti se svojom slobodom. Postao je svjestan svoje osobne važnosti i odgovornosti. Mnogi naši suvremenici ne žele stoga da im netko – bilo to država ili Crkva – daje naloge kako će oblikovati svoj život. Drugi opet traže jasne i jednosnažne odredbe.

Uvodni tečaj

Emancipacija i
okolina

Kriza autoriteta i vjere

Danas se mnogo raspravlja o krizi vjere. I to pitanje treba promatrati zajedno s njegovom pozadinom – novovijekim nastojanjem oko emancipacije. Neka su područja našega društva obilježena nekim prividno bezvjerskim ili čak prema vjeri neprijateljski raspoloženim ozračjem. Mnogim će sudionicima ovoga tečaja biti teško što u svojoj neposrednoj okolini nailaze na tako malo razumijevanja s obzirom na vjeru. Možda su zbog nje čak i odbačeni.

Ateizam – osobiti raspoznajni znak našeg vremena?

Životni stil masa

I u prošlim je vremenima bilo ljudi koji su nijekali Božju opstojnost ili su se protiv nje bunili. Ipak je ateizam u naše vrijeme očito poprimio dosad još nikad nedosegnute razmjere. Po prvi put u povijesti ateizam je postao stil velikih masa.

Zapadni ateizam

Između mnogih oblika ateizma možemo danas razlikovati dvije velike skupine. Na Zapadu prevladava tzv. zahtijevani ateizam. Brane ga nadasve predstavnici egzistencijalizma. Radi čovjekova dostojanstva i slobode “zahtijeva” se da Boga ne bude.

Istočni ateizam

“Istočni” ateizam prožet je marksizmom. Punina se čovjekova bivovanja očekuje od “oslobođenja” čovjeka. A oslobodit će ga privredne i društvene snage. Vjera se zbog svoga usmjerenja na “onostrano” smatra zaprekom plodovima zalaganja za “ovostranost”.

Praktični ateizam

Uz te različite oblike filozofskoga (ili teoretskoga) ateizma postoji i praktični ateizam. Taj je posrijedi uvijek kad ljudi hoće urediti svoj život bez Boga. Bilo bi doista nepravедno kad bismo naše društvo označili jednostavno kao vjeri protivno ili vjeri nesklono. Jer iza prividna bezvjerja skriva se često živo zanimanje za vjeru.

Rubna iskustva i pitanje o smislu – šanse vjere?

Što dublje upoznajemo razvoj povijesti čovječanstva i svijeta, što smo svjesniji ogromnih čovjekovih mogućnosti da utječe na taj razvoj, to se izričitije i upornije mnogim našim suvremenicima nameće pitanje o smislu svega. Rubna iskustva svojstvena su čovjekovu životu svih vremena, ali ona osobito ozbiljno zaokupljaju današnjeg čovjeka.

Trpljenje, smrt,
bespomoćnost

Najneposrednije se on s pitanjem o smislu života susreće kad se suoči s ograničenošću svoga postojanja. Vječno je pitanje čovječanstva kako nadvladati trpljenje i smrt, ali ono se danas postavlja s osobitom žestinom. I tjelesno posve zdrav čovjek neprestano doživljava kako mu jednostavno ne uspijeva nastojanje da sam sebe sasvim, bez ostatka, opredijeli i odredi.

Prisile

Prisile poslovnog i potrošačkog društva, kojima smo pretežno bespomoćno prepušteni, upućuju na novo ropstvo “emancipirana” čovjeka. Prisila mode, napretka i uspjeha stvara zatrovano ozračje u kojem čovjek ne može biti ono što jest i u kojem prijeti ogorčenjem. Teško ga opterećuje obaveza da odgovori trendu vremena, da zadovolji zahtjevima i poslu. A ne može dugo živjeti pod pritiskom. Posljedice su: teška fizička i psihička oštećenja.

Uvodni tečaj

Oštećeni međuljudski odnosi Ta poslovna etika krnji i međuljudske odnose, jer se drugi veoma lako počne promatrati kao suparnik, konkurent ili sredstvo do vlastitog uspjeha. Novovijek se čovjek htio osloboditi svih spona – nadasve Božjih i crkvenih – a zapravo se sputao u svoje vlastite okove.

Osnovna kriza: osamljenost i besmisao Egzistencijalna kriza – priključak na vjeru?
Na različitim se područjima suvremene umjetnosti zrcali osnovno egzistencijalno iskustvo našega vremena: čovjek kao da gubi tlo iz kojega je nikao.

Čak i ljudi koji nisu pod neposrednim poslovnim pritiskom osjećaju strah i osamljenost, stoje pred pitanjem o smislu ili besmislu života. Čovjeku se našeg vremena čini kao da je sve propalo. Više nije zaštićen ni u obitelji ni u društvu. Izgubio je stare predaje koje su ga nosile. Trpi jer više nije sposoban biti pravi čovjek prema drugom čovjeku. Napušta vjeru i traži u kojem da je obličju (opet) nađe. Od iskustva “granica” i “rubova” i od pitanja o smislu pa do vjere u Boga uistinu je dalek put.

Čovjekova otvorenost za vjeru Ipak sve to pokazuje da je današnji čovjek osnovično sklon i kadar prihvatiti vjeru. Ne upravlja li on pogled prema pravim, dubljim vrednotama života, prema Bogu koji oslobađa i omogućuje svijet u kojem se daje živjeti?

Raskršće?

Kamo? “Krizu” izvorno znači “odlučivanje”. I kriza koju proživljava ovo naše društvo jest višeznačna. Ne može se unaprijed ustanoviti kamo vodi. U mnogome odlučujemo mi sami. U sadašnjoj krizi skriva se osobita šansa našega vremena.

1.1.3 Susret s religijama narodâ

Privlačna snaga velikih religija

Naše je vrijeme vrijeme velikih prostora. Mnogostruko među narodima se razmjenjuju vrednote i dobra na privredno-političkoj, ali i na kulturnoj i svjetonazornoj razini. Zainteresirani smo jedni za druge. Jedni od drugih želimo učiti. Zanimaju nas životni običaji stranih naroda, pa tako i njihova religioznost. Istočno učitelji mudrosti imaju sve više pristaša na Zapadu. Metode meditacije Dalekog istoka veoma su aktualne. Turiste na Daleki istok privlači napokon i zanimanje za religiju onih naroda. Menageri zapadnoga svijeta povlače se u budističke samostane itd.

Odgovori na neriješena pitanja o postojanju?

Religije su narodâ veoma različite. Svima im je zajedničko da su izrasle iz konkretnih iskustava ljudi kroz stoljeća i tisućljeća te da – izrijekom ili neizrijekom – žele dati odgovor na pitanje o posljednjem smislu postojanja. Prvotna je pritom zbunjenost pred tajnom života, neki dodir Božji; to se naknadnim razmišljanjem razvija i dobiva oblik nekoga religioznoga sustava. Nije li razlog pojačana zanimanja za te religije upravo u nekoj posebnoj potrebi našega vremena?

Možda ljudi našega vremena od tih religija očekuju odgovor na neriješene zagonetke života, pomoć da prežive i unatoč iskustvu bespomoćnosti i nedostatnosti našega uma i vjere zapadnoga svijeta u napredak uopće.

1.1.4 Crkva – zajedništvo posebne vrste

Susret s Crkvom Neki sudionici ovoga tečaja imaju s tom Crkvom zacijelo dobrih iskustva ako su možda proživljavali zajedništvo vjere u nekoj njezinoj zajednici (npr. župi). Tu ste Crkvu već zacijelo češće susreli a da toga niste ni morali biti svijesni. Roditeljski odgoj, utjecaj ljudi, presudni doživljaji ili čitanje Biblije postavilo je temelj vjere u Vama. Sve se to događalo u Crkvi. Svaki zapadnjak osim toga dolazi u dodir s Crkvom i time što je ona u jedva odredivoj mjeri udarila pečat duhovnoj i uljudbenoj povijesti Zapada.

Crkva – jedna od tolikih religioznih zajednica?

Prava Crkva? Čovjek koga zanimaju vjerska pitanja nalazi se katkada u dvojbenoj situaciji. I sami su kršćani neujedinjeni. I svaki od njih – i katolici i evangelici i starokatolici i pravoslavni i anglikanci – za sebe tvrde da su baš oni jedina prava Crkva.

Individualna religioznost Mnogi zastupaju mišljenje da pripadnost jednoj određenoj religioznoj zajednici jest puka slučajnost uvjetovana rođenjem, da ovisi o nekom više ili manje samovoljnom čovjekovu opredjeljenju. Tvrđi se onda kako navodno nije važno kojoj tko religioznoj zajednici pripada, nego je važno samo to da je uopće religiozan. Taj stav mnoge dovodi do neke veoma individualne religioznosti. Svatko između religioznih dobara odabire upravo ono koje mu se sviđa.

Kritika Crkve

Crkva grešnika – osporavana Crkva Danas je naširoko proširena udaljenost ljudi od Crkve. Pa čak i među ljudima koji po krštenju pripadaju toj Crkvi. Mnogim je kršćanima teško poistovjetiti se s Crkvom. Mnogi, pa i kršćani, osjećaju da crkveni život, napose bogoslužje i slavljenje sakramenata, od njih previše zahtjeva. Posebni kamen spoticanja jest krivnja Crkve. Crkva kao i svaka zajednica ima svojih slabosti. Kršćani su u prošlosti nešto skrivili, a i današnja Crkva jest Crkva grešnika. Kršćani često nisu vjerodostojni svjedoci svoga Gospodina. Stoga se ne treba čuditi da se i ovo vrijeme otvorenosti i vrijeme bez iluzija Crkva oštro kritizira. Mnogi ne žele razumjeti ni prihvatiti jedinstven zahtjev što im ga Crkva upravlja, a mnogi joj ne priznaju ni prava na to.

Samokritika i napor Crkve

Obnova Crkve I sama je crkva svjesna svojih slabosti danas više nego ikada prije. Posljednjega desetljeća – nadasve nakon 2. vatikanskog sabora – proživljava ona svoju duboku prijelomnicu. Trsi se da iznutra obnovi svoje zajedništvo, da se jasnije i bezuvjetnije usmjeri na svoga Gospodina.

Crkva i svijet S time je povezano i njezino otvaranje prema svijetu. Crkva opet postaje potpuno svjesna svoje odgovornosti prema svijetu. Isto tako očituje kako je spremna od svijeta mnogo toga primiti. Crkva i svijet morali bi živjeti u uzajamnoj usmjerenosti jednoga na drugo. Tako se Crkva trsi da sve više odgovara želji svoga Gospodina. Ali znade i to da će uvijek biti slaba i da njezina slabost ne dovodi u pitanje njezino

Uvodni tečaj

jedinstveno poslanje.

Ponuda Crkve

Isus Krist

Jedinstvenost i neponovljivost Crkve temelji se na Isusu Kristu. Ljude koji pripadaju Crkvi ne povezuje zajedničko podrijetlo ni zajednički interesi, nego Isus Krist. Oni znaju da je On među njima. On sada i zauvijek osigurava puninu života. Njega navješćuju svijetu kao Božju blizinu i spasenje, kao posljednji temelj svoje nade.

Tko je taj?

Tko je taj Isus Krist na kojem se temelji posebnost Crkve i kojega Crkva navješćuje kao ispunjenje svih ljudskih nada?

Isus, čovjek iz Nazareta – Židov koji je živio u Palestini na prijelomu našega brojenja vremena – istupio je s upadljivom porukom. Znao je da ga obavezuju običaji njegovih predaka (starozavjetnoga Božjega naroda).

Bog
Isusa Krista

Ipak je Boga, koja je njegov narod kroz vjekove smio upoznavati, navješćivao na posve nov način: očitovao ga je u svojoj osobi, u svom životu i djelovanju.

Što ni znamo o Bogu Izraela i Isusa Krista? O Bogu koga možemo susresti u Uskrsnome? Što je njegova ponuda i njegov zahtjev? Kako možemo iskusiti njegovo spasenje?

1.1.5 Što čovjek danas očekuje od vjere?

S više se gledišta pokazalo da čovjek našega vremena svjesno ili nesvjesno upravlja pogled prema vjeri. Postavlja se još pitanje: za koje osnovne crte vjere naši suvremenici imaju posebno osjetljive antene? Kako bi trebalo strukturirati govor o vjeri tako da ljudi dožive vjeru kao odgovor na svoja životna pitanja?

Vjera kao usavršenje čovjeka

Osobni susret

Mi u prvom redu ne tržimo neki niz “vjerskih istina”, dakle neko povećanje informacija, nego osobni susret. Susret čovjeka s čovjekom, čovjeka s Čovjekom, tj. ljudi međusobno i s Bogom. Punina se čovjekova bića tako postiže samo u vjeri koja svakoga nagovara u njegovoj srži, u njegovoj osobnosti; u vjeri koja mu je upravljena i koju doživljava kao osobni Božji zov, koja ga osposobljava za osobno komuniciranje s Bogom, i koja mu u isto vrijeme daje nove mogućnosti biti “sučovjek”, tj. čovjek s drugima, prema drugima i za druge. Mjerodavna, dakle, značajka vjere morala bi biti općeljudskost i osobnost. U vjeri postoje ne samo pojedinci, sve ako ona i odgovara na bitna pitanja pojedinaca.

“Sučovjek”

Čovjekova
“osnovna
situacija”

Vjera dosiže i mijenja čovjekovo postojanje kao takvo, njegovu “osnovnu situaciju” (W. Kasper). Takva je vjera dinamična: daje čovjeku uporište i orijentaciju života, pomaže mu prevladavati neke zapreke i daje mu nadasve snagu da ustraje u trpljenju i da smrti gleda u oči. Takva vjera daje čovjeku odvažnosti i nade na putu prema njegovu dovršenju.

Korjenita jednostavnost vjere

Vjera treba da bude ono opredjeljenje čovjeka koje temeljito prožimlje sav

Uvodni tečaj

njegov život. Zbog toga mora biti jednostavna. Neko složeno misaono zdanje, neki s mukom konstruiran “svjetonazor” i sl. može čovjeka u neku ruku obogatiti, ali bi teško mogao biti osnovica za njegov život.

Vjerovati zajedno

Potrebe drugih

Zanimanje i nastojanje da se vjera zajedno živi izrasta najprvo iz konkretne potrebe: vjernik se kao pojedinac bez pomoći drugih ne može održati pred poteškoćama s kojima se suočuje. Treba da ga podupre, ohrabri, ponese uvjerenje ljudi koji u vjeri nalaze snage za život. Zajednički življena vjera nije, dakle, neka mjera zaštite ili obrana vjere. Zajedništvo vjere, naprotiv, odgovara jednoj osnovnoj potrebi današnjeg čovjeka: on duboko osjeća tjeskobu osamljenosti, izolacije.

Živjeti iz vjere – ljubav, obličje vjere

Vjera mora u konkretnom, osobnom životu donijeti plodove. Plodove za vjernika i plodove za druge, za one kojima želi svjedočiti vjeru. Ljubav je na neki način svjetsko obličje vjere. Tek se u ljubavi vjere može opipati i doživjeti. Obredi u kojima se vjera ostvaruje često su nerazumljivi onima vani. Ljubav je, naprotiv, vidljiva i nikad nije nerazumljiva. Ona je rizik koji razumije svatko. Samo neka je nepatvorena.

U kojoj mjeri kršćanska vjera – o kojoj će govoriti ovaj tečaj – odgovara očekivanjima i nadama ljudi, pa i ljudi našega vremena? Može li vjera osigurati ispunjenu egzistenciju?

Poticaji za daljnje razmišljanje

- + Razmišljanje o vjerničkoj situaciji u naše vrijeme samo je fragmentarno u pismu nabačeno. Dopunite to razmišljanje ili ga ispravite na temelju svoga iskustva.
- + Usporedite svoje znanje o kršćanskoj vjeri s problemima svoga života i života ljudi s kojima živite. Može li vjera zaista pružiti neki smjerokaz? Koji i kakav?

Poticaji za daljnji (raz)govor

- + Razgovori o vjeri katkad su beskrvni – “lebde iznad glava”? Uzimamo li zaista premalo u obzir da smo svi djeca svoga vremena? Kršćansko navješćivanje moralo bi jezikom i naglascima biti navješćivanje vjere u našem vremenu i za naše vrijeme; trebalo bi da ga ljudi osjete kao odgovor na njihova vlastita pitanja. Koja su to pitanja u Vama i u zajednici kojoj pripadate ili u kojoj o ovome razgovarate?

Literatura na hrvatskom – poticaj za daljnji studij

1. Za poglavlja “Svijet u kojem živimo” (znanost, tehnika, osobnost, ateizam, problemi, dijalog i sl.):

- Alfaro, J., Kršćanska vizija kršćanskog napretka, OŽ 1 (1971) 407-412.
 Ateizam i kršćanstvo, Mi – Crkva i drugo. Sabrani radovi “Bogoslovske tribine”, Biblioteka “Spectrum” 2-3, (više članaka raznih autora: str. 263-344).
- Bahtijarević, Š. - Religijsko pripadanje u uvjetima sekularizacije društva, Zagreb, 1975 (usp. CuS 11/1976, 175-180).
- Bahtijarević, Š. - Religiozno ponašanje I – II, Zagreb, 1975 (usp. CuS 11/1975, 181-183).
- S. Vrcan,
 Bajsić, V., - Na rubovima Crkve i civilizacije, Zagreb, KS, Polazišta 8-9, 1972, osobito:
 - Ideološki elementi znanstvenog mišljenja (str. 45 – 62).
 - Poruka Koncila i kulturne vrednote današnjice (153 – 168)
 - Dijalog kršćana i ateista (247 – 258),
 - Stavovi kršćana prema dijalogu s marksistima (273 – 280),
 - “Naše teme” o religiji, Crkvi i ateizmu (281 – 294),
 - Marksistička misao na temu: religija, Crkva, društvo i država kod nas (295 – 314).
 - Evolucionizam unutar kršćanske slike svijeta, BS 37 (1967) 97 – 106.
 - Smisao i problemi dijaloga danas, Svesci 16, 62 – 65.
 - Vjerom se osoba harmonično uklapa u društvo i u povijest, Svesci, 27, 64 – 65.
- Balducci, E., Bog je pošao naprijed, Svesci 11, 2 – 3.
 Bezić, Ž., Moderna slika svijeta i naše vjere, CuS 12 (1977) 42 – 53.
 Brajčić, R., - U dijalogu s marksistima, OŽ 1 (1971) 35 – 39.
 - Kršćani u današnjem svijetu, OŽ 1 (1971) 214 – 225.
 - Kršćani u virovima, OŽ 29 (1974) 485 – 489.
- Catão, B., Današnja vjera traži svoj rječnik, Svesci 9, 43 – 45.
 Chauchard, P., Vjera kršćanskog znanstvenika, Zagreb, KS, 1977.
 Colette, J., Ostarjeti ili postajati vjeran, Svesci 10, 2 – 4.
 Congar, Y., Što će kršćani u svijetu, Svesci 9, 20 - 27.
 Čagalj, I., Anonimno kršćanstvo u djelima Karla Dahnera, CuS 11 (1976) 336 – 339.
 Ćimić, E., - Drama ateizacije, Sarajevo, 1971., 2. izd. 1974.
 - Socijalističko društvo i religija, Sarajevo 1966.
- Daniélou, L., - Uloga religije u tehničkoj civilizaciji, BS 37 (1967) 323 – 329.
 - Korijeni kršćaninova angažmana, Svesci 4 – 5, 14 – 16.
- Deeken, A., Dozrijevanje u vjeri, OŽ 31 (1976) 235 – 252.
- Domenach, J. M., Sistem i ličnost, Svesci 11, 12 – 13.
- Duda, B., - Kako vjerovati? Komentar Poslanici Hebrejima, Gl. 11, Metanoja 22 – 23, Zagreb 1972.
 - Vjerovanje apostolsko, Snagom Duha, Katehetski priručnici 2, Zagreb 1978, 186 – 211.
- Dumas, A. Marksizam, ideologija i vjera, Svesci 2, 1-14.
 Franić, F., Putovi dijaloga, Split, CuS, 11973 (dijalog s vjernicima, mladima, pravoslavicima, Židovima, muslimanima, s našim društvom).

- Fuček, I., -Može li čovjek "susresti" Boga? OŽ 30(1975) 276-281.
 -Vjera u procijepu, OŽ (1971) 40-46.
 -U situaciji modernog razvoja, OŽ 1(1971) 242-250.
 -U sekulariziranom svijetu, OŽ 27 (1972) 469-479.
 -Da sam musliman, hinduist ili budist, OŽ 30 (1975) 484-488.
 -Uvod u smisao kršćanstva, Zagreb, 1976 (ciklostilom).
- Galli, M.von. Kritička vjera, Svesci 11, 12-13.
- Gauthier, P., Skriveni Bog ateističkih masa, CuS 1(1966) br.1 9-26.
- Girardi, G., Ateizam i teizam pred problemom apsolutne vrijednosti čovjeka, Svesci 6, 29-35.
- Golub, I., Ateizam – odgovornost, Spectrum 1 (1967) 4-18 (refleksije o našoj odgovornosti za ateizam prema "Gaudium et spes".
- Gonzales Ruiz, I.M., Socijalni problemi postkoncilske teologije, Svesci 2, 15-18.
- Grgec, R., Ateisti – naši suvremenici i naši suputnici, CuS 1 (1966) br.3 59-65.
- Grumelli, A., -Ateizam i sekularizacija, Svesci 12, 2-4.
 -Doprinos tipologiji ateizma, Svesci 16, 29-32.
- Guberina, B., Fenomen novovijeke znanosti i njena filozofsko-povijesna izvorišta, OŽ 28(1973) 12-21.
- Guitton, J.B., Kršćanstvo prema kulturama i eshatološkom iščekivanju, BS 38(1968) 139-146.
- Ivančić, T., -Ateističko kršćanstvo? – Teologija mrtvog Boga, BS 41(1971) 363-376.
 -Bog u potrošačkom društvu, BS 43(1973) 369-383.
- Ivanov, A., -Vjernici samoupravljajući, Svesci 12, 82-84.
 -Vjernici samoupravljajući, Svesci 14, 78.
- Ivković-Juras, Vjernici samoupravljajući su samoupravljajući, Svesci 13, 90-93.
- Jukić, J., -Religija u modernom industrijskom društvu, Split, 1973.
 -Nevidljiva religija, CuS 8(1973) br.1, 6-17.
 -Kritika nevidljive religije, CuS 8(1973) br.3, 197-215.
 -Na izvorima modernog mentaliteta, CuS 1 (1966), br.3, 12-30; br.5, 11-32; 2(1967), br.3, 19-38; br.6, 8-19; 3(1968), br.1, 8-26; br.5, 18-39.
 -Teološki pristup religiji, CuS 13(1968) 102-115.
- Juras, J., Teisti i ateisti u našem društvu, Svesci, 46-47.
- Juras-Ivković Vjernici-samoupravljajući su samoupravljajući, Svesci 13, 90-93.
- Jurčević, M., Pogled na čovjeka i smisao smrti, CuS 9(1974), br.2, 158-160.
- Karača, T., Traženje smisla. Bog i čovjek u drami Miroslava Krležje "Golgota", Spectrum 11(1977) 40-44.
- Katalinić, A., Ontologijska podloga za dijalog s ateistima, OŽ 27 (1972) 56-64.
- Koprek- Vereš Ozbiljan dijalog o dijalogu, OŽ 31(1976) 235-252.
- Kreuzer, F., Naša vjera. Informacije za odrasle, 1-4. svezak, preveo Hinko Weber, Rijeka 1970.
- laboux, J., Uvod u sociologiju religije, Priručnici 4, Zagreb KS, 1970, 206 str.
- Kusić, A., -Komplementarnost vjere i znanosti danas, CuS 13 (1978) 42-51.
 -Areligiozni egzistencijalizam, BS 34(1964) br.1 11006-127.
 -Kršćanski egzistencijalizam, BS 34(1964) 237-262.
- Kustić, Ž., Hoćeš li se krstiti, Zagreb 1978.
- Lochmann, Crkva u marksističkom društvu – čuvarica kršćanske nade, SKS 1,33-34.
- Lubac, H.de, Razumijeti čovjeka, Svesci 7/8, 21-22.
- Marinković, E., -Dijalog ili monolog?, CuS 2(1967) br.2, 26-30.
 -Psihologija ateizma, CuS 2(1967) br.6, 58-64.
 -Izazov vremena, Svesci 4-5, 60-61.

- Marlé, R., Svjetovno društvo, Svesci 7/8, 29-33.
- Mikić, M., Naš katolicizam, Svesci 15, 80-83.
- Moingt, J., Prenošenje vjere I-II, Svesci 29,2-13; 30,22-16.
- Mounier, E., Angažirana vjera, Polazišta 7, Zagreb, KS, 1971., 271. str.
- Nada koja je u nama. Sekretarijat za nekršćane, Kratak prikaz katoličke vjere, Dokumenti 2, Zagreb 11968, 2. izd.
- Novi katekizam. Pouka vjere za odrasle, Stvarnost 1970, osobito 3-43. (U tom dijelu nema dodatka kardinalske komisije. Inače u toj knjizi valja ozbiljno uvažiti preinake koje je dala kardinalska komisija (Dodatak str. 131-174) i kritički iskoristiti onaj “daleko veći dio Novog katekizma s njegovim hvalevrijednim pastoralnim, liturgijskim i biblijskim odlikama” te “velike prednosti kojima se odlikuje to djelo”, a i nastojati se približiti onoj “svake pohvale vrijednoj namjeri sastavljača Katekizma da izlože vječnu Kristovu Blagu vijset u obliku prilagođenu načinu mišljenja ljudi našeg vremena”, kako ističe spomenuta kardinalska komisija (NK str. 10 i 74).
- Pšeničnjak, F., Vjera i teologija, OŽ 32(1977) 389-393.
- Putovi i raskršća suvremene teologije, Split, CaS, 1975.
- Rahner, K., -Otvaranje prema nauci, Svesci 6, 23-28.
-Potrebna je kratka formula kršćanskog vjerovanja, Svesci 4/1, 32-35.
- Ratzinger, J., Uvod u kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju; Polazišta 4-5, Zagreb, KS, 1970, 345 str.
- Rodé, F., Međusobna struktura vjere, Svesci 13, 2-5.
- Russo, F., Ateizam tehnike, Svesci 7/8, 21-22.
- Schillebeeckx, E., Bog u reviziji, Svesci 4/5, 52-56.
- Stipičić, I., -Egzistencijalno-ontološka struktura dijaloga, BS 37 (1967) 254-259.
-Smisao dijaloga “kršćani-marksisti”, Svesci 4/5, 88.
-Povijesnost kršćanske misli, Svesci 13, 24-28.
- Stress, T., Marksistička teorija religije u Jugoslaviji jučer i danas, BS 46(1976) 255-268.
- Sulić, J., Sadašnji trenutak Crkve među Hrvatima: - Mi Crkva i drugo, Sabrani radovi “Bogoslovske tribine” Zagreb, Biblioteka “Spectrum” 2-3,(1971) 53-62.
- Šagi-Bunić, T., -Ali drugog puta nema, Polazišta 1-2 Zagreb 1969 osobito: Založiti se za današnjeg čovjeka (str 295-334) i Put dijaloga (str. 377-396).
-“Apostolsko vjerovanje” ili “Glavne istine”, Svesci 14, 74-75; 15, 74.
- Škvorc, M., -Vjera jednog nevjernika, BS 35(1965) 224-245.
-Koncil i suvremeni ateizam, BS 36(1966) 230-2251.
- Šimundža, D., -Čovjek i njegov smisao, CuS 3(1968) br.6, 26-40.
-Šanse i rizici religije, CuS 11(1978) br.2, 97-103.
-Religija i društvo, CuS 12(1977) 193-200.
- Uvod u teologiju I-II, Priručnici 8 i 9, Zagreb 1972
- Valković, M., Permanentno obrazovanje u Crkvi, BS 36(1976) 351-370.
- Vereš, T., Primjedba o Marxovu ateizmu, OŽ 30(1975) 295-298.
- Vereš-Koprek, Pogledaj kod: Koprek.
- Vjera i čovjek današnjice, BS 34(1964) 169-174.
- Vrcan – Bahtijarević – pogledaj kod: Bahtijarević.
- Vrcan, S., Suvremena marksistička misao pred fenomenom religije, CuS 6(1971) br.2, 101-116.
- Vukšić, T., Kriza religije, Spectrum 11(1977) 5-13.
- Zimmermann, S., Filozofija i kršćanska religija o smislu života BS 33(1963) br.2, 44-50.
- Zizzola, G., Eurokatolicizam, Svesci 32, 64-71.
- Znidarčić, H., Laici i teologija, Svesci 4/5, 92-94.

2. Za poglavlje "Susret s religijama narodâ" (1.13):

- Caspar, R., Koncil i islam, Svesci 2, 30-33.
 Doppelhammer, S., Postanak kršćanstva i povijest religija, BS 35(1965) 62-69.
 Franić, F., Muslimani i katolici, CuS 2(1967) br.5, 1-4.
 Fuček, I., Da sam musliman, hinduist ili budist... OŽ 30(1975) 171-175.
 Griffith, B., Bliže nekršćanima, Svesci 7/8, 121-122.
 Jablanović, T., Dijalog s muslimanima, BS 37(1967) 72-84.
 Khoury, A. T., Mistična strujanja u islamu, Svesci 4-5, 48-51.
 Kustić, Ž., Velike religije svijeta, Mala knjižica "Kane" 14, Zagreb 1974 (govori o hinduizmu, budizmu, kineskim doumljavanjima, islamu i židovskoj religiji).
 Madkour, I., Pojam Boga u islamu, Svesci 32, 42-45.
 Šagi-Bunić, T., Ali drugog puta nema, Polazišta 1-2, Zagreb 1969, osobito: Otvaranje prema drugim religijama (str. 265-270).

PRIJEVOD I PRILAGODBA: Dr. Jerko Fućak
 LITERATURU PRIKUPIO: Dr. Jerko Fućak
 STRUČNA LEKTURA: Dr. Tomislav Ivančić
 PASTORALNA LEKTURA: Vlč. Josip Temunović
 VJERNIČKA LEKTURA: Vjernici.

Skraćenice:

BS - Bogoslovska smotra
 CuS - Crkva u svijetu
 GK - Glas Koncila
 KS - Kršćanska sadašnjost
 NK - Novi katekizam
 OŽ - Obnovljeni život
 RBT - Rječnik biblijske teologije
 Svesci - Svesci Kršćanska sadašnjost
 VĐB - Vjesnik đakovačke biskupije

Izdaje: Institut za višu teološku kulturu pri Bogoslovnom fakultetu, Zagreb, Kaptol 31,
 telefon: (041)38-446

Glavni urednik: Dr. Jerko Fućak, predstojnik Instituta

Odgovara: Dr. Vjekoslav Bajsić, Kaptol 31

Naklada i uprava: "Kršćanska sadašnjost", 41001 Zagreb, Marulićev trg 14, pp. 434, telefon 444-102 ili 444-013.

UVOD U “ČITANKU”

Funkcija tekstova

Motivacija

MOTIVACIJA

Kroz sva pisma ovog pripravnog tečaja provlači se crvena nit: Bog na putu s čovječanstvom. Iz tog vidika pokušati ćemo prići teološkim i antropološkim temama.

Za “redovite potrošače” sigurno će po koja misao biti preteška i preapstraktna. Na početku svakog pisma skicirana je njegova motivacija i njegova važnost, ali pravi se uvid dobiva tek iz cjeline, to jest pošto se prouče sva pisma. Svakom su pismu dodani popratni tekstovi (“Čitanka). Oni imaju ulogu pisma učiniti zornijima, pristupačnijima i shvatljivijima. Pružaju svjedočanstva iz prakse, svjedočanstva najrazličitijih književnih oblika. Imaju trostruku zadaću:

1. Preko izvornih tekstova uklapati pisma u predaju (biblijski tekstovi crkvenog učiteljstva i teologije).
2. Povezivati s današnjim životom uz pomoć tekstova egzistencijalističke prirode (literarni, religiozni i duhovni),
3. Skupljati dokumentaciju današnje teorije i prakse (aktualno teološki, filozofski, prigodni tekstovi).

Svi ovi tekstovi trebali bi ublažavati suprotnosti između teorije i prakse i olakšavati povezivanje s vlastitim iskustvom. Iako ne spadaju u građu našeg tečaja, oni će potpomagati proces učenja: doprinijet će dubljem shvaćanju odnosne građe.

Tekstovi su:

1. biblijski
2. učiteljski
3. religiozno-duhovni
4. filozofski i teološki
5. prigodni.

Sad ćemo ukratko opisati pojedine tekstovne grupe i njihove posebne uloge u sklopu pisama:

2.1 Biblijski tekstovi

razjašnjavaju važne izreke odnosnoga pisma, pokušavaju uspostaviti vezu s Radosnom Viješću koja uostalom i treba da bude temelj i polazna točka sve teologije. Ta grupa neće sadržavati opširne tekstove jer se u samim pismima nalaze biblijski citati. Biblijski će tekstovi davati objašnjenja neke važne slike, prispodobe ili izvješća. Uloga biblijskih tekstova nije u tome da se opširnije ispišu biblijski tekstovi navedeni u pismu. Oni bi imali upućivati na biblijsku poruku i teologiju koja iz nje proizlazi ili tu poruku na primjeru zorno dočarati. Oni služe osobnom produbljivanju i shvaćanju Kristove poruke upravljene svim ljudima.

2.2 Tekstovi crkvenog učiteljstva

U drugim tekstovnim grupama radi se samo o izrekama pojedinaca, izrekama izraslim iz određenog osobnog iskustva. Stoga ih i ne smatramo obvezatnima. Ali takvi pokušaji izricanja vlastite vjere i iskustva s Bogom moraju biti suodnosni s izričajima kojima opća Crkva izriče svoju vjeru i obvezuje one koji u njoj vjeruju. To proizlazi iz svijesti da osobna vjera ne postoji neovisno od zajednice, jer je ona života jedino u zajednici. Izabrani su na prvome mjestu tekstovi II. vatikanskog sabora jer oni najbolje predstavljaju današnju svijest Katoličke crkve. S druge strane izabrani su i važni dokumenti predaje; dokumenti iz kojih je razvidno kako je Crkva u prošlosti navješćivala ono što vjeruje. Na taj se način očituje povijesnost izričaja vjere.

2. TEKSTOVI PO GRUPAMA

Grupe tekstova Objašnjenja i napomene djelomično su svjesno jednostrane da dotični tekstovi budu jasniji. Tekstovi su podijeljeni u 6 grupa. U desnom gornjem uglu označeno je kojoj grupi tekst pripada.

2.3 Religiozno-duhovni tekstovi

uspostavljaju vezu sa životom. Svjedočanstva pojedinih kršćana i životnih zajednica iz prošlosti i sadašnjosti jasno pokazuju kako su ljudi u raznim povijesnim i osobnim situacijama proživljavali Radosnu Vijest i do kojih jezičnih izražaja može i danas dovesti traženje odgovora na Kristov zahtjev. Stoga su izabrani molitveni tekstovi iz predaje i iz današnjice, a tako i pokušaji prerečenih biblijskih i liturgijskih tekstova. Granicu između literarnih i prigodnih tekstova teško je povući.

2.4 Filozofski, teološki tekstovi

Ti tekstovi nastavljaju tj. produbljuju one misli u koje se nismo mogli upuštati radi kratkoće i cjelovitosti pisma. Često su to glasovi teologa i filozofa iz prošlosti i današnjice kojih su ideje prikazane u gradivu pisma. Oni ih razjašnjavaju, suprotstavljaju im se ili ih relativiziraju. Tu se upravo i pokazuje mnogostrukost mišljenja, postavljanja problema i njihovih rješenja.

Iz teoloških tekstova predaje jasno se vidi koliko se teologija tijekom stoljeća približila ili udaljila od načela i osnovice "Radosne Vijesti".

Današnji čovjek sa zanimanjem čita kako se u različita vremena produbljivalo vjersko shvaćanje i na što se stavljalo težište u određenoj povijesnospasovnoj situaciji.

2.5 Tu spada ono što je tiskano u nekom posebnom povodu, služi određenom cilju i upotrebljava se u posve konkretnoj situaciji. Čim se pročitaju, tj. čim prođe povod za koji su pisani, gube svoju vrijednost. Tu možemo ubrojiti dnevne novosti iz tiska, propagandna pisma, letke, statistike, a tako i biskupske okružnice i tekstove s crkvenog područja, koji su – nekad u nečije ime – napisani u konkretnoj situaciji: npr. pjesme, slobodno sastavljeni tekstovi za liturgijsku upotrebu, poneke molitve, propovijedi itd.

Prigodni su, dakle, tekstovi sredstva za postignuće cilja, a ne samostalni jezični likovi. Takvi tekstovi uzeti su kao dokumenti za određene situacije. Oni najbolje očituju prosječnu svijest, težnje ljudi, jer se moraju pisati tako da ih mogu shvatiti i priprosti ljudi koji mnogo ne razmišljaju.

2.6 Literarni tekstovi

Ponekom sudioniku neće biti odmah jasno zašto je odnosnom pismu priložen ovaj ili onaj literarni tekst. Možda nisu navikli raditi s takvim tekstovima.

Literarni tekstovi svojim neobičnim, ponekad iznenađujućim i otuđivajućim pjesničkim, odn. književničkim izražajima mogu oživjeti mnogo toga što se u biblijskom ili teološkom govoru veoma lako prečuje.

Razlikujemo dvije vrste literarnih tekstova:

2.6.1 “Potvrđujući tekstovi

Tu se podrazumijevaju oni tekstovi kojih vezu s odnosnim pismom od prve prepoznaje i onaj koji nije navikao na literarne tekstove. Tu npr. dolazi do izražaja autorovo egzistencijalno iskustvo, i to konkretnije i snažnije nego li je to bilo moguće izreći objektivnim teološkim tekstom. To su pokušaji autorâ da izreknu osobno iskustvo, autora koji su svjesni kako je to nedostatno, ali i potrebno, da se mišljenje i govor o Bogu oslobađa uhodanih formi (npr. misaonih i izražajnih shema), postane prihvatljivijim bar govorniku, jer govori iz vlastitog iskustva i osobnije.

Svatko to čini na sličan način kad slobodno formulira neku molitvu, obrazac vjere, kada govori o vlastitoj vjeri. Pjesnici i pisci, koji tako reći žive s jezikom imaju nadasve velike mogućnosti jezičnog izražaja. Zato se i uzimaju njihovi tekstovi. Oni se obraćaju čitaocu, vode ga k meditiranju, k razmišljanju i k samostalnom izričaju.

2.6.2 “Otuđujući tekstovi”

Takvi su tekstovi šokantni za ustaljeno mišljenje i institucionalizirani vjerski govor. U tom šoku i udarcu pozitivno je to što ono samo po sebi razumljivo, posve-sigurno, ono o čemu se tako glatko moglo govoriti, tek nesigurnim jezičnim izražajem postaje problematično. Neki takve tekstove onda odbacuju, drugi ih potiskuju, ali mnogima oni šire obzorje mišljenja i izražaja. Kroz igru riječi tih tekstova dolazi do izražaja i ljudska ograničenost u mišljenju, spoznaji i izražavanju. A time i krhkost i prolaznost svega što je o Bogu rečeno i što se danas govori. U takvu jezičnom pokušaju postajemo svjesniji da je tako oslikana zbiljnost “još veća” od onoga što se može izraziti prijašnjim uhodanim i čvrstim rječničkim, rečeničnim i slikovitim shemama. Ukidanjem tih shema postajemo mnogo pravedniji prema neizrecivosti onoga što bi se imalo izreći; to je bolje nego ponavljati stare uhodane forme.

Razjašnjavanje pojma “Otudivanje”

Rečenice, riječi, izričaji izvedeni su iz njihova uobičajenog gramatičkog poretka i sadržajne prepletenosti. Zatim im je dano novo značenje time što su preneseni u novi kontekst. Tako se oslobađamo od čestih klišeja, tj. okamenjenih oblika izražavanja i dajemo riječima novu životnost. Tako te riječi mogu dati izvorne, nove izričaje i odati istinu koja se razumom ne može posve obuhvatiti.

Neki tekstovi to postižu negiranjem uobičajenih jezičnih shema (npr. H. Oosterhuis: “Ti nisi odgovor”). Neki smatraju autore bogohucima jer nisu shvatili njihovu namjeru: upozoriti na jednostavnost i baš po kontrastima dovesti do cjelovita pogleda.

Ne možemo očekivati da će tekstovi potpuno i sasvim pogodeno izraziti sadržaj vjere. Ako im to nije uspjelo, ne smijemo ih odbaciti i otkloniti kao besmislene. U tim se tekstovima malo govori o nečem; mnogo više izriče autor sebe i svoje iskustvo, svjestan obveze koju mu nameće njegov vlastiti govor. Ponekad se upada u skrajnost: ili se ne uvažuje osobna povezanost teksta i autora ili pak autor govori iz svoga (odveć) proročkog uvjerenja.

Radosna vijest došla je do nas samo tim putem: ljudi su jednom izrekli i zapisali svoje doživljaje s Isusom. Uz pomoć jezičnog izričaja razvijala se teologija. Tako se u Crkvi prenosila Objava. Sve to ostaje prazno ako to iskustvo ne prožimlje i ne ispunja vlastiti život. Jer Riječ se uvijek iznova utjelovljuje i živi među nama.

3.

UPUTA ZA UPOTREBU

Tekstovi su otisnuti na zelenim listovima. Teškim tekstovima – npr. ako nešto u vezi s odnosnim pismom nije jasno, ako je neobičan jezik – bit će priložene upute (radni listovi: roza). U nekim slučajevima bit će potrebno tumačenje (plavo). Tumačenje će zorno metodičkom postupnošću pokušati uvesti u literaturu analizu teksta.

Čitaoca svakako treba upozoriti koliko je važno prići tekstu bez predrasuda i dopustiti mu da na nas djeluje. Tumačenja se čitaju tek nakon osobnog prepuštanja tekstu. A tada je potrebno da se čitalac udalji od teksta i objektivno razmišlja o njegovu obliku i sadržaju. Tumačenja odn. upute jesu i korak prema praksi. Tekstovi su kao neki primjer određene teme. Stoga se mogu upotrijebiti – u grupnim radovima – na različitim područjima (u župi, obiteljskim krugovima privatnim krugovima). Za rad s tim tekstovima mogu pomoći upute i tumačenja.

4. OPĆENITI POTICAJI ZA RAD S TEKSTOVIMA

Ne uzimajte tekstove kao gradivo koje treba učiti, nego kao poticaj za produblјivanje, razmišljanje i meditaciju.

- Ne čitajte nikad previše tekstova odjednom. Uzmite samo pojedine odlomke ili retke i čitajte ih pozorno.
- Tekstovi koji Vam trenutačno ništa ne govore najprije odložite, a onda opet uzmite da se s njima “sprijateljite”.
- Pri prvom čitanju pribilježite na rubu lista ako Vas se koja riječ, rečenica ili slika posebno dojmila. Možda po ovoj metodi:
? “... Nejasno mi je ili sumnjivo”
! “... To mi je novo”
“... To me osobno pogodilo”.
- Kod nejasnih ili teško razumljivih odlomaka, stavljajte na rub upitnik. Pokušajte to reći svojim riječima. Možda će Vam onda tekst biti jasniji.
- Zapišite svoje prve dojmove. Sastavite kratko (pismene) sažetke; u dužih tekstova sastavljajte ukratko svaki odlomak.
- Pokušajte sami za sebe stvoriti kritički komentar iz kojeg bi se vidio Vaš stav.
- Promislite u kakvoj vezi stoji tekst s odnosnim pismom.
- Zabilježite si bitna i neriješena pitanja da ih možete iznijeti na studijskom skupu (vikendu, tjednu, kružoku).

Prijevod i prilagodba: mag. Dragica Lončar
Lektura: Dr. Jerko Fućak

“ČITANKA” 1. PISMA

Biblijski tekstovi produžuju razmišljanje o sadašnjem svijetu (I Kor 7,29-31; Tit 2,11-14) i o milosnom trenutku (2 Kor 6,1-13) u kojem odjekuje Božji zov (Heb 3,7-15; usp Ps 95, 7-11), o dvosmjernoj vrijednosti (pozitivnoj i negativnoj toga svijeta u povijesti spasenja (Mudr 11, 5-11) te o njegovu spasenju i vapaju za spasenjem (Rim 8,18-31).

Koncilski tekst donosi pogled današnje Crkve o oblicima i korijenima ateizma te stav Crkve prema njemu. Na taj se tekst izvrsno nadovezuje govor kard. Šepera na Koncilu o nedostatnosti pojma o Bogu i vjeri (prigodni tekst).

Teološki tekstovi tumače sisao i vrijednost izraza “kriza vjere” (Dondeyne), upućuje kako Duh Božji djeluje u svijetu kakav on upravo jest i tako ga preusmjeruje (NK). Za razmišljanje o vjeri osobito je značajna razlika između “Apostolskog vjerovanja” i “glavnih istina vjere”, o čemu govori tekst dra T. Šagi-Bunića.

Religiozno duhovni tekst kratko daje pravila pravog dijaloga, a Kašićev i popratni Turčinovićev tekst iznosi prijedlog za dijalog pape s Turcima već u početku 17. stoljeća.

Andrićev i Stendalov književni tekst nastavlja razmišljanje o mukama i teškoćama života te o vjeri usred toga i takva života.

1Kor 7,29 - 31

Prolazi obličje ovoga svijeta

“Ovo hoću reći, braćo: Vrijeme je kratko. Odsele i koji imaju žene, neka budu kao da ih nemaju; i koji plaču, kao da ne plaču; i koji se vesele, kao da se ne vesele; i koji kupuju, kao da ne posjeduju; i koji uživaju ovaj svijet, kao da ga ne uživaju, jer - prolazi obličje ovoga svijeta.”

Tit 2,11 - 14

U sadašnjem svijetu

“Pojavila se doista milost Božja, spasiteljica svih ljudi; odgojila nas da se odrekemo bezbožnosti i svjetovnih požuda te razumno, pravedno i pobožno živimo u sadašnjem svijetu, iščekujući blaženu nadu i pojavak slave velikoga Boga i Spasitelja našega Isusa Krista. On sebe dade za nas da nas otkupi od svakoga bezakonja i očisti sebi Narod izabrani koji revnuje oko dobrih djela.”

2 Kor 6,1 - 13

Sad je vrijeme milosno

“Kao suradnici opominjemo vas da ne primite uzalud milosti Božje. Jer on veli: U vrijeme milosti usliših te i u dan spasa pomogoh ti. Evo sad je vrijeme milosno, evo sad je vrijeme spasa.

Ni u čemu ne dajemo nikakve sablazni da se ne kudi ova služba, nego se u svemu iskazujemo kao poslužitelji Božji: velikom postojanošću u nevoljama, u potrebama, u tjeskobama, pod udarcima, u tamnicama, u bunama, u naporima, u bdjenjima, u postovima, u čistoći, u spoznanju, u velikodušnosti, u dobroti, u Duhu Svetomu, u ljubavi nehinjenoj, u riječi istinitoj, u snazi Božjoj; oružjem pravde zdesna i slijeva; slavom i sramotom; zlim i dobrim glasom; kao zavodnici, a istiniti; kao nepoznati, a poznati; kao umirući, a evo živimo; kao kažnjeni, a ne ubijeni; kao žalosni, a uvijek radosni; kao siromašni, a mnoge obogaćujemo; kao oni koji ništa nemaju, a sve posjeduju.

Usta su naša otvorena vama, Korinćani, srce naše rašireno. Nije vam tijesno u nama, ali je tijesno u vašim grudima. Za uzdarje - kao djeci govorim - raširite se i vi.”

Heb 3,7 – 15;
Usp. Ps 95,7-11Ako danas glas mu čujete

“Zato, kao što veli Duh Sveti:
Danas ako glas mu čujete,
ne budite srca tvrda kao u Pobuni,
kao u dan iskušenja u pustinji
gdje me kušnjom iskušavahu očevi vaši
premda gledahu djela moja
četrdeset godina.

Zato mi dodija naraštaj onaj
pa rekoh: Uvijek su nestalna srca

i ne proniču moje putove.
Tako se zakleh u svom gnjevu:
Nikad neće ući u moj počinak!

Pazite, braćo, da ne bi u koga od vas srce bilo opakom, nevjerno, odmetnulo se od Boga živoga. Pače hrabrite jedni druge dan za danom dok još odjekuje ono Danas da ne otvrdne tko od vas zaveden grijehom. “

Mudr 11,5 - 14

Svijet hoda vezan uz povijest spasenja: dvosmjerna vrijednost

I tako je ono čime su bili kažnjeni neprijatelji njihovi postalo njima dobročinstvo, kada bijahu u nevolji. Njima si, zbog njihove zapovijedi o čedomorstvu, umjesto vječnog izvora vode tekućice, dao rijeku zamućenu krvlju i blatom, a svojim si, unatoč svakoj nadi, dao izobilje vode, pokazavši im u žeđi koja tada vladaše kakvom si kaznom kaznio neprijatelje njihove. Jer su iz kušnje kojom si ih milostivo ukorio lako razabrali kakvim se mukama namučiš bezbožnici kojima si u jarosti sudio. Jer si njih iskušao, opominjući blago kao otac, dok si one kao strahoviti kralj ispitao i osudio. Jednako su se mučili nazočni i nenazočni, i dvostruka ih žalost obuzimaše i uzdisahu u sjećanju na prošlost.

Kad čuše kako se ono što njima bijaše kazna obratilo Izraelcima u dobročinstvo, osjetiš ruku Gospodnju; i kad sve bi gotovo, divljahu se onomu koga su nekoć izložili i s porugom ga odbili, jer njihova žeđ bijaše sasvim različita od žeđi pravednika.”

Rim 8,18 - 31

Vapaj i spasenje svijeta

“Smatram, uistinu: sve patnje sadašnjega vremena nisu ništa prema budućoj slavi koja se ima očitovati u nama. Doista, stvorenje sa svom žudnjom iščekuje ovo objavljenje sinova Božjih: stvorenje je uistinu podvrgnuto ispraznosti - ne po svojoj volji, nego zbog onoga koji ga podvrgnu - ali u nadi. Jer i stvorenje će se osloboditi robovanja pokvarljivosti da sudjeluje u slobodi i slavi djece Božje. Jer znamo: sve stvorenje zajedno uzdiše i muči se u porođajnim bolima sve do sada. Ali ne samo ono! I mi koji imamo prvine Duha, i mi u sebi uzdišemo iščekujući posinstvo, otkupljenje svoga tijela. Ta u nadi smo spašeni! Nada pak koja se vidi nije nada. Jer što tko gleda, kako da se tomu i nada? Nadamo li se pak onomu čega ne gledamo, postojano to iščekujemo.

Tako i Duh potpomaže našu nemoć. Doista ne znamo što da molimo kako valja, ali se sam Duh za nas zauzima neizrecivim uzdasima. A Onaj koji proniče srca zna koja je želja Duha - da se on po Božju zauzima za svete.

Znamo pak da Bog u svemu na dobro surađuje s onima koji ga ljube, s onima koji su odlukom njegovom pozvani. Jer koje predvidje, te i predodredi da budu suobličeni slici Sina njegova te da on bude prvorodenac među mnogom braćom. Koje pak predodredi, te i pozva; koje pozva, te i opravda; koje opravda, te i proslavi. Što ćemo dakle na to reći? Ako je Bog za nas, tko će protiv nas?

II vatikanski koncil o ateizmu

(Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu: Gaudium et spes 19-21)

Oblici i korijeni ateizma

Posebno bitna crta ljudskog dostojanstva jest to što je čovjek pozvan u zajedništvo s Bogom. Već od samog svog postanka čovjek ima poziv da stupi u dijalog s Bogom, jer samo stoga postoji što ga je Bog iz ljubavi stvorio i što ga iz ljubavi stalno uzdržava. Čovjek ne može živjeti punim životom po istini ako to ljubav slobodno ne prizna i svome se Stvoritelju ne povjeri. Ipak mnogi među našim suvremenicima ne uviđaju to intimnu i životnu povezanost s Bogom, ili je izričito zabacuju. To ide dotle da ateizam treba ubrojiti među vrlo ozbiljne pojave našega vremena. Zato je potrebno da bude razmotren s velikom pažnjom.

Imenom ateizma označuju se pojave koje su među sobom veoma različite. Neki naime Boga izričito niječu, dok drugi drže da čovjek ne može o Bogu uopće ništa tvrditi; drugi opet pristupaju proučavanju pitanja o Bogu takvom metodom da se dobiva dojam da to pitanje nema smisla. Mnogi, neopravdano prekoračujući granice pozitivnih znanosti, uporno tvrde da se sve objašnjava samom tom znanstvenom metodom, ili - nasuprot - ne dopuštaju više uopće nikakve apsolutne istine. Ima takvih koji toliko uzvisuju čovjeka da vjera u Boga gotovo gubi svoju snagu; oni su, kako se čini, više zauzeti time da afirmiraju čovjeka negoli da zaniječu Boga. Neki opet sebi Boga tako predočuju da onaj lik, koji zabacuju nikako nije Bog Evanđelja. Ima i takvih koji pitanja o Bogu uopće ne načinjū: kao da uopće nisu iskusili religioznog nemira, pa i ne vide čemu bi još vodili brige o religiji. Ateizam, osim toga, nerijetko nastaje iz silovitog protesta protiv zla u svijetu, ili iz toga što se nekim ljudskim dobrima neopravdano pripíše oznaka samog apsolutnog dobra, tako da onda ta ljudska dobra zauzmu mjesto koje pripada Bogu. I sama današnja civilizacija može često otežati pristup k Bogu, ne iz same sebe, već ukoliko je suviše upletena u zemaljske stvari. Oni koji svojevolumno nastoje udaljiti Boga od svoga srca, te izbjeći religiozna pitanja, protiv diktata vlastite savjesti, nisu dakako bez krivnje. Ali ipak neku odgovornost za to snose često i sami vjernici. Ateizam naime promotren u cjelini, nije nešto izvorno, već on proizlazi iz različitih uzroka. Među to uzroke treba ubrojiti također kritičku reakciju protiv religija, i to u nekim krajevima posebno protiv kršćanske religije. Zato ne malu ulogu za postanak tog ateizma mogu imati vjernici, ukoliko treba reći da oni zanemarivanjem vjerskog odgoja ili netočnim i pogrešnim izlaganjem nauke ili također nedostacima svoga religioznog, moralnog i socijalnog života, pravo lice Boga i religije prije zakrivaju nego otkrivaju.

Sustavni ateizam

Moderni ateizam pokazuje često i sistematski izgled. Osim drugih uzroka takva ateizma, tu se želja za osamostaljenjem čovjeka tjera dotle to se podižu poteškoće protiv bilo kakve ovisnosti o Bogu. Oni koji ispovijedaju takav ateizam, upinju se tvrdeći da se sloboda sastoji u tome da je čovjek sam sebi svrha, jedini graditelj i demijurg svoje vlastite povijesti. A to se, kažu oni, ne može složiti s priznavanjem Boga, začetnika i svrhe svih stvari, ili bar takvu tvrdnju o Bogu čine posve suvišnom. Toj nauci može ići u prilog osjećaj moći što ga čovjeku donosi današnji tehnički napredak.

Među oblicima današnjega ateizma ne smijemo mimoići onaj koji oslobođenje čovjeka očekuje prije svega od njegova ekonomskog i socijalnog oslobođenja. Taj oblik ateizma tvrdi da religija po svojoj naravi smeta takvom oslobođenju, ukoliko čovjeku nadu usmjeruje prema budućem i iluzornom životu to ga time odvraća od izgradnje zemaljskoga grada. Zato se zastupnici te nauke, kada preuzmu upravu države, žestoko bore protiv religije te šire ateizam, služeći se pritom onim sredstvima pritiska kojima raspolaže javna vlast, pogotovo u odgoju mladeži.

Stav Crkve prema ateizmu

Vjerno odana i Bogu i ljudima, Crkva ne može prestati da sa žalošću i sa svom čvrstoćom ne odbacuje kao što je i prije odbacivale one pogubne nauke i postupke koji proturječe razumu i općem iskustvu čovječanstva, a čovjeka skidaju s njegova prirodnog dostojanstva.

Ipak Crkva nastoji otkriti u duši ateista sakrite uzroke nijekanja Boga, i drži da ih treba ozbiljno i što dublje pretražiti, jer je vodi ljubav prema svim ljudima. Crkva čvrsto drži da se priznavanje Boga nipošto ne protivi čovjekovu dostojanstvu, budući da to dostojanstvo ima svoj temelj i svoje potpuno savršenstvo u samom Bogu. Čovjek je od svog Stvoritelja postavljen u društvo razuman i slobodan, ali još i više: kao sina poziva ga u samo božansko zajedništvo da bude dionikom sreće kojom je On sam sretan. Crkva osim toga uči da eshatološka nada ne umanjuje važnost zemaljskih zadataka, već da naprotiv ispunjenje zemaljskih zadataka dobiva odatle nove pobude. Nasuprot, ako se izgubi božanski temelj i nada u vječni život, čovjekovo dostojanstvo biva veoma teško povrijeđeno, kao što se to danas često može jasno vidjeti. Zagonetka života i smrti, krivnje i patnje ostaje tada bez rješenja, tako da ljudi nerijetko padaju u očaj. Međutim svaki čovjek ostaje sam sebi neriješeno, nerazgovijetno pitanje. Nitko ne može potpunoma potisnuti spomenuto pitanje u nekim trenucima, osobito u važnijim događajima života. Jedino Bog, koji poziva čovjeka na dublje razmišljanje i na poniznije traženje, daje potpun i posve siguran odgovor na to pitanje.

A lijek protiv ateizma možemo očekivati od adekvatnog izlaganja nauke, ali jednako tako i od autentičnog života Crkve i njezinih članova. Crkva naime treba da učini prisutnim i tako reći vidljivim Boga Oca i njegova Utjelovljenoga Sina neprekidnom obnovom i očišćenjem same sebe pod vodstvom Duha Svetoga. To se ponajprije postizava svjedočanstvom žive i sazrele vjere, to jest vjere koja je tako odgojena da može jasno prozreti teškoće te ih nadjačati. Divno svjedočanstvo takve vjere davali su i daju mnogobrojni mučenici.

Ta vjera može očitovati svoju plodnost time što prožimlje sav život vjernika, pa i profani, te što ih pokreće na pravdu i ljubav, posebno prema siromašnima. Napokon da se očituje prisutnost Božja, najviše pridonosi bratska ljubav među vjernicima, koji u duhovnoj jednodušnosti surađuju za vjeru Evanđelja te se očituju kao znak jedinstva.

A Crkva, premda potpuno zabacuje ateizam, ipak, iskreno izjavljuje da svi ljudi, vjernici i nevjernici, moraju zajednički raditi za ispravnu izgradnju ovoga svijeta u kojemu zajedno žive. A toga ne može biti bez iskrenog i razboritog dijaloga. Crkva se, dakle, žali na diskriminaciju između vjernika i nevjernika koju neki upravljači država nepravedno uvode, ne priznavajući temeljna prava ljudske osobe. A za vjernike Crkva traži efektivnu slobodu i mogućnost da na ovom svijetu sagrade također hram Božji. A ateiste ljubezno poziva da otvorena srca promotre Evanđelje Kristovo. Jer Crkva jako dobro zna da se njezina poruka slaže s najdubljim željama ljudskoga srca, kada štiti dostojanstvo ljudskoga poziva, vraćajući nadu onima koji već očajavaju nad svojim višim određenjem. Poruka Crkve ne samo da čovjeku ne umanjuje već osigurava svjetlo, život i slobodu za njegov napredak. Ništa osim toga ne može zadovoljiti ljudskog srca: "Za sebe si nas stvorio", Gospodine, "i nemirno je srce naše dok ne počine u tebi".

Suvremena kriza vjere (Albert Dondeyne)

"Tvrđnja da svijet proživljava krizu postala je već "opće mjesto" suvremene literature. I ovaj izričaj, kao i sve krilatice, sadrži jednu veliku istinu i sasvim ispravno definira religioznu situaciju u suvremenom svijetu, ali pod uvjetom da se ne zaustavimo na tekućem i površnom značenju riječi "kriza", nego da joj damo njezin izvorni i duboki smisao. "Kriza" dolazi od grčke riječi "krinein", što znači suditi, rasuđivati, kao i riječ "kritika", koja označuje čovjekovu refleksiju nad vlastitom mišlju i vladanjem s ciljem da ih prosudi, to jest da u njima razluči ono što valja od onoga što ne valja, ono što je autentično, nepromjenljiva istina od onoga što je njeno površno i privremeno ruho.

Reći da religiozna vjera proživljava u ovaj čas krizu znači što i reći da se nalazi suočena sa svijetom, da joj svijet postavlja pitanja i dovodi je pod upitnik, pa je stoga pozvana da i sama sebe ispituje, da se podvrgava kritici, to jest da bolje u sebi razluči ono bitno od drugotnoga, ono što vrijedi za sva vremena, od onoga što je bilo prolazni oblik, u jednu riječ - da se produbi i pročisti. Upravo je ova kriza ili preispitivanje religiozne vjere ono što pronalazimo u tri glavna događaja koji karakteriziraju suvremenu religioznu situaciju:

1. Činjenica da je vjera i kod samih vjernika izgubila ono "spontano se nalaziti u vjeri", ono "prirodno-vjerovati" što ih je posjedovala u prošlosti: to je ono što nazivamo problematizacijom ili preispitivanjem vjere;
2. Činjenica suvremenog masovnog ateizma koji za sebe tvrdi da je humanističan, historijski i političan, koji sebe tvrdi takvim u ime tehničke i društvene emancipacije;
3. Religiozna obnova koja - kao plod preispitivanja - očito dosiže jedan pročišćavajući povratak k izvorima.

(...) najjednostavnije bi tumačenje (suvremene krize vjere) bilo ustvrditi da suvremeni čovjek, deformiran znanstvenim duhom, nije više sposoban da shvati stare dokaze za opstojnost Božju i da slijedi ozbiljna teološka razmišljanja izgrađena na pravilima zdrave logike.

Sve bi se tako svodilo na pitanje intelektualne formacije. No ova je vrst tumačenja vrlo opasna jer samo dodiruje prave probleme i priječi nam čak da ih vidimo.

Suvremeni čovjek nije ni više ni manje inteligentan od svojih pređa i nema ničega što bi dopustilo tvrđnju da se njegova sposobnost za filozofiju smanjila. Naprotiv, našu epohu obilježuje pravi rascvat filozofske misli, i kao i uvijek, ovaj rascvat ima među svojim glavnim predstavnicima vjernike i nevjernike, a bilo bi samovoljno tvrditi da su prvi inteligentniji od drugih. Ono što se izmijenilo jest, da suvremeni čovjek ima na području vjere više zahtjeva negoli njegovi pređi." (Svesci 2 (1967) 19.)

"Apostolsko-vjerovanje" ili "glavne istine"? (T. Šagi-Bunić)

Vjerovanje apostolsko (apostolski simbol) kao formula u kojoj se sažimlje srž onoga što kršćani vjeruju i navješćuju vuče svoje korijenje iz apostolskog vremena (usp. P.Benoit, *Les origines du symbole des apôtres dans le Nouveau Testament, Exégèse et théologie*, II, Paris 1961, 193-211) a svoj je današnji oblik u biti već imala u Rimu oko g.200 (usp.B.Altaner, *Patrologie*, Herder, 1960, 41-42; H.Suasten, *Patrologia*, I,BAC, Madrid 1961, 31-34) nastavši stapanjem tripartitne trinitarne formule i razvijene ispovijesti o Kristu. Poslije su tome tekstu dodavani novi elementi tako da današnji tekst Apostolskog simbola nalazimo u cijelosti početkom šestog stoljeća kod Cezarija Arlskog u Galiji.

Simbol je po svojoj naravi i po svojoj namjeni izričito religiozni tekst, i to bogoslužni tekst. On se obraća Bogu, odnosno on je sredstvo pomoću kojega se vjernik obraća Bogu da izrazi odgovor vjere na Božji govor kojim se Bog objavljuje. Makar se ide za kratkoćom, u simbolu nema ni traga duhu minimalizma koji bi prihvaćanje riječi Božje shvaćao kao teret pa onda išao za tim da se formulira ono najmanje što se pod svaku cijenu mora prihvatiti jer inače nema spasenja. U simbolu se hoće izreći jezgra da tako bude izrečeno da se prihvaća cjelina, jer se želi odgovoriti Bogu cjelovito, prihvatiti puninu Božjeg misterija u kojem nam se On otkriva. Primisli da bi nas Bog kaznio ako ne povjerujemo u ono što on kaže pa da zato moramo biti na čistu s time što je, ono najmanje što on traži da prihvaćajući to imamo s njime čist račun, te primisli nema u simbolu apostolskom. Simbol je govor kojim se pred zajednicom vjernika obraćamo Bogu da mu radosno kažemo da prihvaćamo njega i njegovu riječ. Simbol, prema tome, ima karakter čina vjere, to je formula kojom su vjernici govorili Bogu da u nj vjeruju. U smislu Isusove riječi kad Marka 16,16 ("Tko uzvjeruje i pokrsti se...") katekumeni su tom formulom prije krštenja činili čin vjere da onda mogu biti kršteni. Imajući to pred očima možemo razumjeti opomenu sv. Augustina: "Izgovarajte simbol svaki dan. Kad ustanete, kad liježete na počinak, izrazite svoj simbol, izrecite ga pred Gospodinom . Nosite ga uvijek u pamćenju, i nikad se ne umorite opetujući ga" (Sermo 58,1: usp.J.A.Jungmann, *La liturgie des premiers siecles* Paris 1926, 137-151).

U prvim se stoljećima simbol nije zspisivao nego ga je svaki pojedini kršćanin morao nositi zapisana u svom srcu, naučiti napamet i čuvati u pameti. Tako je simbol bio također zgusnuti, sadržaj kršćanske poruke (kerigme) po kojem je svaki pojedini vjernik mogao svakom drugom čovjeku dati račun o tome što kršćani vjeruju i navješćuju, u ime čega se kršćani sabiru i povezuju skupa kao posebna zajednica ili grupa među ljudima, što je ukratko sadržaj Evanđelja: polazeći od te jezgre, sažeto iznesene, ulazilo se u dublje poniranje u Božji misterij. Simbol je ujedno bio znak raspoznavanja, siguran i nedvojben, da netko pripada u kršćansku zajednicu. Tko je znao i htio odrecitirati simbol, za nj je svaki drugi kršćanin znao da su si braća u Kristu, da spadaju u isto Kristovo euharistijsko zajedništvo. Simbol je kao književna vrsta imao funkciju da se javno izgovara pred sabranom zajednicom ili skupno u zajednici (odatle mu također i ime homologia): pomoću njega je grupa kršćana doživljavala sebe kao jednu zajednicu vjere. Osim toga je simbol i svakom pojedincu i zajednici omogućavao da ne skrene s puta prave vjere, da se čuva zastranjenja koja su se javljala, da se zaštiti od heretičkih stranputica. U tom se smjeru simbol tijekom vremena nadopunjavao novim unosima, prema tome kako se osjetilo da dosadašnji tekst nije dostatan protiv novih zabluda koje zadiru u samu jezgru kršćanske vjere.

Simbol apostolski, koji je postao dominantnim tekstom na Zapadu, ostao je na razini općenitog govora, svima shvatljivog, bez unosa teološki-stručnog govora koji ide za krajnjom preciznošću ali zato postaje nedostupan stručno neškolovanom čovjeku. Na Istoku je u simbole vjere unesen također-takav stručno-teološki govor. Posebno se to dogodilo na nicejskom koncilu (g.325), s izričito protuheretičkom tendencijom. Dosta je samo baciti pogled na Nicejsko-carigradski i na Apostolski simbol pa da uočimo tu razliku među njima: Nicejsko-carigradski je precizniji, a Apostolski komunikativniji.

Formula "Glavne istine" sasvim je druge naravi. Prije svega to nije liturgijska formula, dapače može se reći da nije ni religiozna formula a užem smislu, jer kao takva nije instrumenat nekog religioznog čina. To je tipična školska formula, skup teza koje treba naučiti i znati. Ta je formula po svome duhu minimalistička, tj: hoće fiksirati minimum koji mora netko znati i vjerovati da bi se još mogao spasiti. Ona zato nije prikladna kao formular za odgoj spontane radosti u vjeri, jer a priori čovjeka stavlja u situaciju da ocjenjuje minimum i da se zaustavlja na minimumu. Čovjeku se unaprijed sugerira da je prihvat cjelovite vjere teret, pritisak, neugodnost, ali da mu spasa nema ako ne zna i ne prihvati bar ovo..."

Duh Božji u svem svijetu

"Nije na nama da izričemo određene sudove s obzirom na elemente grijeha, sotone, zla, koji se također mogu naći u svim tim oblicima misli. Hinduizam i budizam upravljaju pogled prema Nirvani. Islam sputava ljude u nauči koja ne naziva Boga ocem. Humanizam uči djecu da se ne obraćaju Bogu. Marksizam se drži budućnosti, koja neće nikad doći. Ima zloće i pokvarenosti u svemu tome. Međutim, moramo se pouzdati u Duha Božjega koji ni jednog čovjeka ne ostavlja izvan svoga djelokruga. Moramo se usredotočiti na istinu i dobrotu koju te nauke ljudima pružaju.

U tom smislu one nam mogu biti i od koristi. Zraka istine koju otkrivamo u jednom drugom načinu života može nama kršćanima pomoći da steknemo dublje i životvornije uvjerenje o Isusovoj istini. Kao što je sv. Toma Akvinski rekao u 13.st., ponavljajući riječi sv. Ambrozija iz 4.st., "svaka istina, bez obzira na to tko je izriče, dolazi od Duha Svetoga". Čovječanstvo koje tapka u mraku tražeći Boga pokreće Bog koji traga za čovjekom.

U Izraelu kao predstavniku čovječanstva, tako mi vjerujemo, naš se Stvoritelj povezao s našom ljudskom sudbinom da pripravi put za svoju najveću proslavu koja je u tome što je "Bog tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenoga Sina" (Iv 3,16). Taj razvoj išao je lagano, neprimjetno i uvijek u vezi s opće ljudskim razvitkom i okolnostima. Dapače, narod kojemu se on objavio dijelio je sudbinu i shvaćanje drugih naroda starodrevnog Istoka. Međutim, upravo se ovdje ističe nešto neobično i naročito, ono što je zagonetka onima koji ne vjeruju, a vjernicima znak da je Stvoritelj na jedinstven način u tome narodu tragao za čovjekom. "Povezujući se u punoj slobodi i gotovo neprimjetno s čovječanstvom na njegovu putovanju, božanski suputnik, stupa a razgovor u tom susretu. Svojim utjecajem daje nov smjer. Tada sve započinje iznova dok posljedice postupno ali neopozivo djeluju".

(H.Renckens)

DIJALOG

- Dijalog se može uspostaviti samo na ravnoj nozi;
- Za dijalog je potrebno da priznamo drugome ista prava kao i sebi;
- Moramo drugome dati mogućnost da se potpuno slobodno izrazi;
- moramo poštivati njegovo mišljenje pa makar je različiti to od našega;
- Ako nas njegovo mišljenje iznenađuje i začuđuje, moramo se truditi da shvatimo duboke razloge zbog kojih on zauzima takav stav;
- Ne smijemo željeti da ga pod svaku cijenu vežemo uz svoje mišljenje više nego je potrebno da bismo mi mogli pristati uz njegovo;
- Iznad svega moramo staviti težnju da dođemo do istine.

(Iz: Selezione missionaria XV(1967) 580-581)
Svesci 6 (1967) 33.

GOVOR KARDINALA ŠEPERA NA KONCILU – 24. RUJNA 1963.

O ATEIZMU: Nedostatan i manjkav pojam o Bogu

U ovoj konstituciji svakako ne možemo šutjeti o ateizmu. Govoriti moramo ne samo zato što je ateizam jedan od najtežih problema Crkve u suvremenom svijetu, nego prvenstveno zato što u suvremenom svijetu postoje ljudi i pokreti koji ateizam promatraju kao uvjet pravog humanizma i kao postulat za napredak svijeta i društva. U ovom nacrtu mi želimo izložiti kršćansko poimanje o problemima današnjega svijeta: pitanje o ateizmu, dakle, ulazi u samo utemeljene ovoga nacrtu, jer je potrebno da opravdamo ono što ćemo kazati.

Potrebno je imati pred očima slijedeća pitanja: Kojim se ljudima obraćamo? Kako treba da govorimo? Što hoćemo postići?

Ne govorimo samo katolicima već svim ljudima dobre volje. Ne samo filozofima ili upravljačima nego baš svim ljudima. Naša je želja da nas pažljivo saslušaju ne samo vjernici već i samo ateisti. Moramo k problemu pristupiti na pozitivan način, s nakanom da otkrijemo i opišemo razloge i korijene odakle proizlazi to da je ateizam danas postao tako široka pojava. Ne smijemo zaboraviti da danas već u svijetu ima mnogo ljudi koji su ateizam na neki način već naslijedili, a ne toliko prigrlili osobnim uvjerenjem. Ateizam lako ljudima prikazuju kao normalnu i naravnu posljedicu sve većeg napretka znanosti i kulture. I to pitanje ne smijemo podcijeniti kad hoćemo objasniti kako to da se ateizam toliko proširio, osobito ako još uzmemo u obzir da ima religioznih ljudi i propovjednika koji često suviše olako ustaju protiv modernog svijeta, ne brinući se mnogo da naglase potrebne razlike, i koji se velikom rječitošću odaju hvaljenju prošlih vremena.

Cilj s kojim u ovom nacrtu hoćemo govoriti nije jednostavna osuda ateizma, a ni - bar ne prvotno - dokazivanje opstojnosti Božje. U tom nacrtu kao takvom također nemamo za cilj obraćenje ateista. Mi hoćemo razložiti kako kršćani shvaćaju ovaj današnji ateizam, što o njemu misle, i na koji način prihvaćaju tu činjenicu da postoje ateisti.

Mi hoćemo pokazati kako vjera u Boga ne samo ne sprečava i ne smeta već dapače sili na djelovanje i brigu oko napretka čovječanstva te iziskuje od nas da se trudimo oko uspostave boljih uvjeta života i oko promicanja dostojanstva ljudske osobe.

Zato je potrebno da jasnije i s više iskrenosti priznamo kako djelomičnu odgovornost za ovaj moderni ateizam treba katkada pripisati također onim kršćanima koji su previše tvrdoglavo branili ili također nastavljaju i danas braniti ustaljeni poredak i nepomirljivost socijalnih struktura, lažno se pozivajući na Božje ime. Ako se to već ne može pripisati naprosto Crkvi kao takvoj, tko bi mogao nijekati da je među članovima Naroda Božjega bilo takvih koji su religiju tumačili na sličan jednostran način te su je tako zloupotrebljavali, pa makar i u dobroj vjeri? Proglasimo jasno da onaj uski konzervativizam i imobilizam, koji neki ne prestaju pripisivati Katoličkoj Crkvi, nije u skladu s pravim duhom Evanđelja.

Izričito moramo objasniti da je pojam Boga što ga imaju ti ateisti bitno nedostatan i manjkav, pa da zato nije ispravan i istinit. Pravi Bog nije onaj koji bi ljude odvrćao od toga da se brinu za pravednost i aktivnu ljubav prema svima, na ovome svijetu, a obećavao samo vječnu pravdu i vječnu sreću. Pravi je Bog onaj koji nam zapovijeda i od nas traži da na sve načine i svim silama nastojimo pravdu i ljubav ostvariti također na ovom svijetu, i to prije svega na ovom svijetu! Pravdu na nebu treba shvatiti također kao plaću za ovu pravdu koju ljudi nastoje uspostavljati na zemlji.

Prigodni tekstovi

Pravi Bog, kojega je Isus naučavao i otkrio, ne objavljuje se ljudima samo kroz poredak u prirodi već također kroz svoj Narod i kroz pojedine ljude, koji su članovi toga Naroda te koji na svijetu životom i djelom za Boga svjedoče pred svojom braćom. Pravi Bog poziva sve ljude i daje im pomoć da iskazujući svjedočanstvo istini - veritatem facientes in caritate - pravdi i ljubavi sobom samim i svojom suradnjom u Duhu Svetome učine da sav svijet sve većma i sve bolje bude svjedokom i objaviteljem Boga.

Odatle vidimo da vjera u Boga, ako je prava i iskrena, nikako ne može biti zapreka i smetnja napretku, nego je ona poticaj i potpora napretku.

Dapače mi kršćani mislimo da je Bog pravo i stvarno počelo da bi se moglo ostvariti promaknuće dostojanstva ljudske osobe i pravoga humanizma.

Ipak zbog toga ne mislimo tvrditi da ateisti ne bi mogli ništa pridonijeti za to promaknuće. Mogu naime postojati prave vrijednosti kojima katkada ne vidimo odmah njihov božanski temelj, a ipak znače bar uključnu afirmaciju Božje volje i vječnog zakona.

Takav govor o ateizmu pripada u kontekst ove sheme.

NAPOMENA: Kardinal je poslije bio član komisije koja je imala iznova preraditi (koncilski)tekst o ateizmu. Prerada u glavnini odgovara ovim predloženim mislima, no ipak nije dosegla zamah njihova izraza ni dubinu misli." /M.Von GALLI - B. MOQSBRUGGER, Das Konzil und seine Folgen, Luzern u. Frankfurt /M 1966, 258/.

Svesci 4/5,8-10

Stranica o islamu prije koncila - (Josip Turčinović)

Odnosi između kršćanskog svijeta i islama bili su pretežno samo jedna neprekinuta povijest ratova, gubitaka i strahovanja. Drugi je vatikanski koncil u svom otvaranju naglasio nuždu pozitivnoga pristupa također islamu, jer: "...odluka o spasenju obuhvaća i one koji priznaju Stvoritelja, među kojima u prvom redu muslimane, koji ispovijedajući da drže Abrahamovu vjeru, klanjaju se s nama jednomu, milosrdnomu Bogu, koji će suditi ljude na sudnji dan"! (Lumen gentium, II-16).

Bit će korisno da se, na terenu gdje problematika islama nije tuđa stvar, u tom kontekstu podsjetimo na jednu, možda, manje poznatu našu stranicu.

Bartol Kašić, Pažanin i isusovac, ide među naše bistrovide i zaslužne ljude (napisao je prvu gramatiku hrvatskog jezika (1604) i već 1625. vidio da je bosanski štokavski govor naš "opći narodni jezik"). 1613. proputovao je naše krajeve pod turskom vlašću, upoznao stvarno stanje, vidio stradanje naroda i vjere pa je o tom napisao niz predstavljeni papi Pavlu V i kardinalima Kongregacije za širenje vjere. Zalagao se za korjenitu izmjenu stava katoličke Crkve, posebno papa, prema Turcima - u ime evanđelja, radi dobra kršćana i čuvanja njihove vjere. Umjesto ratova predlagao je uspostavu diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Sultana. Najeksplicitniji je u pismu kardinalima Propagande:

"... onomu koji nije upućen u sadašnje tursko stan je izgledat će (moj prijedlog) nemoguć i vrlo opasan pothvat, ali nipošto onomu koji bude gledao izvorna načela širenja vjere, koju je proširilo dvanaest apostola, siromašnih ribara ojačanih milošću Duha Svetoga; spoznat će da se ovo moje izlaganje ima osloniti ne toliko na ljudsku pomoć koliko na posebnu Božju podršku, budući da je to više djelo Božjega Veličanstva negoli nas jadnih ljudi... I zašto je Krist, naš Spasitelj, nazvan "Kralj mirotvorac, uzdignut nad sve kraljeve zemlje?" Ne zato što se bio i nadvladao neprijatelja sabljom ili željezom naoružanim vojskama, nego jer je svladao svijet ne željezom nego drvetom (križem)...; tako bi, držim, valjalo nastojati oko širenja svete vjere još i danas, s poniznošću, u mukama, u opasnostima i lijevanjem krvi, ako bi bilo potrebno. Kod toga, vjerujem, nemamo mi obični svećenici većih obaveza od prelata svete Crkve, koji su postavljeni na svijetnjak da "svijetle svima a kući". Nema sumnje da je teška i opasna stvar pregovarati, raspravljati i živjeti među Turcima, ali je još teže bilo sv.Lovri u onolikim mukama... Sv.Petru apostolu! Vjerujem li da sveti Leon I, papa, Toskanac, nije imao mnogo muke i da se nije izložio očitij životnoj opasnosti kad je osobno pošao u susret Atili...? Ovo isto bi, čini mi se, trebalo u ovim našim napetim vremenima učiniti njegova Svetost papa..... prije nego li se primakne Italiji Sultan... nadasve za to da promiče u njegovu (Sultanovu) carstvu svetu vjeru, koja se u Evropi malo po malo gubi... Neka se pokrene (njegovo srce) "iz smilovanja prema tolikim kršćanskim narodima koji mole duhovnu - ne vremenitu pomoć, kao što se pokrenulo srce Njegove Svetosti Leona... Neka se Njegova Svetost udostoji, ako ne osobno, barem na novi način ublažiti bijes i srdžbu... Sultanovu, njegovih vezira i savjetnika... I budući da su se kršćanski knezovi bili, a zadobili ništa, neka se započne vojevati poniznošću sličnom onoj sv.Leona, s jednostavnim, ali učinkovitim i velikodušnim razmatranjem i pregovorima o miru i prijateljstvu..."

Način uistinu nov (ali vrlo podesan za nove opasnosti i uništavanja koja prijete katolicima koji su zbog naših grijeha sa svih strana okruženi hereticima i muslimanima) jest: neka se Njegova Svetost udostoji poslati sultanu u Carigrad stalnoga poslanika, kao što ga imaju Francuska i Venecija, koji neka u prvom redu u ime Njegove Svetosti pregovara s njim o miru i prijateljstvu ukazujući da su motiv ovog pregovaranja nove povlastice što ih je on dao kršćanima katolicima i svećenicima..."

(Croatia Sacra 8 (1934) 238-239)

Usp, o predmetu: FERMENDŽIN Acta Bosnae 342-366; Glasnik Zem.muzeja u Bosni i Hercegovini 1904, 256-266 i 449-456; Rad JAZU 220, 169-263; Croatia Sacra 8 (1934) 217-254; Građa XV,1-144.
Svesci 1(1967) 65

Ivo Andrić, Ex Ponto

E P I L O G

Mnogo samuješ i mnogo ćutiš, sine moj, zatravljen si snovima, izmoren putovima duha. Lik ti je pognut i lice blijedo, duboko spuštene vjeđe i glas kao škripa tamničkih vrata. Iziđi u ljetni dan, sine moj!

Šta si vidio u ljetni dan, sine moj?

Vidio sam da je zemlja jaka i nebo vječno, a čovjek slab i kratkovjek.

Šta si vidio, sine moj, u ljetni dan?

Vidio sam da je ljubav kratka, a glad vječna.

Šta si vidio, sine moj, a ljetni dan?

Vidio sam da je ovaj život stvar mučna, koja se sastoji od nepravilne izmjene grijeha i nesreće, da živjeti znači slagati varku na varku.

Hoćeš da usneš, sine moj?

Ne, oče, idem da **živim**.

"Svjetlost", Sarajevo 1975, str.105.

"Istinska vjera..."

"Gdje je istina? U vjeri... Možda u pravom kršćanstvu gdje svećenici nebi bili plaćeni kao što nisu bili plaćeni ni apostoli?... Ali sveti Pavao je bio plaćen samim tim što je imao zadovoljstva da zapovijeda, da govori, da postiže ljude da o njemu govore..."

str.447

"Ah! kad bi bilo istinske vjere... Vidim neku gotsku katedralu, crkvene prozore dostojno poštovanja, a moje slabo srce već zamišlja u njima odgovarajućeg svećenika... Moja bi ga duša razumjela, moja duša ima potrebe za njim... Onda bi osjetljive duše imale mjesto gdje bi se sakupljale. Ali o kom Bogu? Ne o onome iz Biblije, sitničavom svirepom despotu žednom osvete... nego o Bogu Volterovom pravednom, dobrom, beskrajnom..."

Ali kako da se povjeruje u ime Bog poslije strahovitih zloporaba koje s njim čine naši svećenici?

Stendal, Crveno i crno, str. 448.